

erőforrásokból, a lakosság anyagi erejének fokozottabb felhasználása nélkül az elmaradás behozása nem oldható meg.

A megoldást könnyítheti a lakosság felhalmozódó személyi tulajdona, anyagi forrásai, megtakarításai. Ez már nemcsak távoli elvi-elméleti problémaként veti fel, hogy e forrásokat milyen mértékben és milyen módon lehet és célszerű igénybe venni az újratermelés folyamatában, hogy az anyagi ösztönzés – a személyi tulajdon már elért nagysága és általában az adott megszerezhető és elfogyasztható javak mellett – milyen módon és formákkal tehető hatékonyabbá.

A társadalom általános anyagi gazdagodásának körülményei között az elosztáshoz kapcsolódó feszültségek – tényleges és a közvélemény szerint is – egyre kevésbé a legmagasabb jövedelmű, és egyre inkább a legalacsonyabb jövedelmű, esetleg többoldalúan hátrányos helyzetben lévő rétegekhez, ezek fogyasztásához, életmódjához kapcsolódnak. Ebben annak felismerése is szerepet játszik, hogy miközben az örökségként kapott nyomort már a korábbi évtizedekben felszámoltuk, a népesség örege-
dése, a család demográfiai jellemzőinek változása és funkciózavarai, a lakosság egészségi állapotának egyes, az egészségügyi juttatások fejlesztése mellett is megmutatkozó kedvezőtlen vonásai – az alkoholizmus népbetegséggé válása és más tényezők hatására – egyre kevésbé anyagi meghatározottságban újratermelődik és hosszabb perspektívában is létezik a többoldalúan hátrányos érintettség.

Az életszínvonal-politika későn, és kitérők után ismerte fel a kisebb termelő egységek, a rugalmas gazdálkodási formák és a főfoglalkozás melletti társadalmilag hasznos munkavégzés valódi funkcióit és növekvő jelentőségét. E szféra fennmaradása s a gazdasági fejlődésben, a foglalkoztatásban, a lakosság ellátásában és a családok, egyének elért életszínvonalának megtartásában játszott szerepe arra utal, hogy e szféra megkezdett támogatása és integrálása nemcsak az életszínvonal-politika szempontjából jelentős.

4.1.2. Társadalompolitika

Fock Jenőnek, a Minisztertanács elnökének beszámolója a kormány munkájáról

Országgyűlési Napló, 1971. II. köt.

(Az Országgyűlés 17. ülése. 1973. március 21.) 1252–1274.

Fock Jenő (1916–2001) kommunista-szocialista politikus, 1956 novemberétől az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának tagja, 1957–1980 között a Politikai Bizottság tagja. 1967–1975 között a Minisztertanács elnöke, a kormány feje. A reformok elkötelezett híve. Az ő miniszterelnöksége idején vezetik be az új gazdasági

mechanizmust, amit Brezsnyev a Kádár Jánossal szembenálló munkásellenzék nyomására (Komócsin Zoltán, Biszku Béla) leállított. Brezsnyev 1972 februárjában közölte Kádárral a reform „jobboldali elhajlásai” miatti elégedetlenségét, majd ugyanez év novemberében váratlan villámlátogatásra érkezett Budapestre, és átadta az MSZMP főtitkárának azoknak az embereknek a listáját, akiknek eltávolítását követelte a legfelsőbb vezetésből. Ennek a tisztogatásnak esik áldozatul Fock Jenő is, akit a miniszterelnöki székben Lázár János követett. 1988 májusában, a Központi Bizottságban Fock Jenő javasolta, hogy Kádár János mondjon le főtitkári címéről.

A forrásban található kormánybeszámoló az MSZMP társadalompolitikai céljainak és az azok megvalósításához használt szociálpolitikai eszközöknek a példatára.

Tisztelt Országgyűlés! Kormányunk munkájának középpontjában a Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa határozataiból adódó feladatok és az Országgyűlés által két évvel ezelőtt elfogadott kormányprogram megvalósítása áll. Az 1971-ben jóváhagyott kormányprogram időarányos részét végrehajtottuk. Hazánkban szilárd alapokon, vívmányaink továbbfejlesztésével erősödik rendszerünk. Munkásosztályunk, dolgozó népünk helytállása nyomán társadalmunk építése tervszerűen halad, előre léptünk a szocializmus teljes felépítése útján. Az ország belpolitikai helyzete kiegyensúlyozott. Az államhatalom szilárd, alapvetően minden területen érvényesül pártunk irányutatása alapján a munkásosztály vezető szerepe. Tovább erősödött államrendszerünk politikai alapja, a munkás-paraszt szövetség. Fejlődött a társadalom dolgozó osztályainak és valamennyi rétegének összefogása. Az ellenforradalom leverése óta több mint másfél évtizede folytatott szövetségi politikánk egyetértésre és követésre talál a munkásoknál, a parasztnál, értelmiségiek-nél, tetteikkel, szellemi és fizikai munkájukkal a szocialista célok valóra váltásáért dolgozó emberek millióinál. [...]

Tisztelt Képviselő Elvtársak!

Politikánk, gazdaságpolitikánk alaptétele, hogy gazdálkodásunk eredményességével egyidejűleg emelkedjék népünk életszínvonala. Gazdasági építőmunkánk célja, értelme, hogy a lakosság szükségleteit egyre jobban elégítsük ki, szabad boldog életet, jó munka- és életkörülményeket biztosítsunk a szocializmust építő ember számára. Az ötéves terv első két évében az átlagkeresetek 9,4%-kal nőttek. A lakosság egy főre jutó reálbére 4,3%-kal, reáljövedelme pedig 8%-kal nőtt. A fogyasztói ár-színvonal tervezett 3,6%-os növekedése ellenére 1973-ban a lakosság egy főre jutó reáljövedelme 4,5–5%-kal nőtt, az egy keresőre jutó reálbér pedig 2–2,5%-kal növekszik 1972-höz viszonyítva. Az önhibájukon kívül hátrányos helyzetbe került ágazatok és vállalatok bérfeszültségeinek feloldására kormányzatunk intézkedéseket tett. Két esztendő alatt több mint egymilliárd forintot fordítottunk e célra. Ez jelentősen enyhítette azt az eltérést, ami elsősorban a nagyvállalatok hátrányára volt tapasztalható. A költségvetési szervek dolgozói közül emeltük az egészségügyi, az oktatási, az igazságügyi dolgozók, az egyes kulturális intézmények dolgozóinak fizetését. A negyedik ötéves tervben számításba vett szociálpolitikai intézkedések közül sor került a

három- és többgyermekes családok családi pótlékának emelésére. Ebben az évben az állami költségvetésből gondoskodunk a kórházak, a szociális otthonok, az oktatási és gyermekintézmények normáinak felemeléséről. Részben a reálbérek növekedésének meggyorsítására, részben a béerarányok indokolt változtatása céljából határozta el a párt és a kormány az ipari és építőipari munkások március 1-én életbe lépett központi béremelését. Az intézkedés több mint egymillió háromezrezer dolgozóra terjedt ki, és 1973-ban tíz hónap alatt mintegy 2,3 milliárd forinttal növeli a munkások jövedelmét. A rendelkezésre álló pénzügyi keretek elosztásánál előnyben részesültek a nőket nagyobb arányban foglalkoztató iparágak és vállalatok, a nehéz és kedvezőtlen körülmények között dolgozók, valamint azok a területek, amelyeken nagyobb arányban dolgoznak többműszakos vagy folytonos munkarendben. A jelenlegi béremelés, mint ismeretes, csak az állami ipar és az építőipar fizikai munkásaira és művezetőire terjed ki. Ez természetesen vitát és nemtetszést váltott ki az állami ipar más munkakörében foglalkoztatottak között és a népgazdaság más szektoraiban alkalmazott dolgozóknál. Úgy gondolom, nem kell hosszan bizonygatnom, hogy a párt és a kormány vezetői ugyanúgy megbecsülik a műszaki, az adminisztratív munkakörben, valamint a gazdaság más területén tevékenykedők munkáját, mint azokét, akik most béremelésben részesültek. Most azonban ezt kellett tennünk, mert itt maradtak el a bérek másokhoz viszonyítva és ez már alapvető politikai kérdésként jelentkezett. A bérezési rendszer rugalmasabbá tétele érdekében több intézkedést léptettünk életbe. A szénbányászatban és a villamosenergia-iparban a sajátosságokat jobban figyelembe véve megszüntettük, hogy a bérek közvetlenül a nyereség alakulásától függjenek. Az élelmiszeripar négy ágában, a vasútnál, a helyi közlekedésnél, valamint az állami gazdaságoknál és az erdőgazdaságokban már évek óta folytatott bértömeg-gazdálkodási módszert kiterjesztettük 16 ipari, építőipari vállalatra, illetve szövetkezetre, hogy még sokrétűbb tapasztalatot szerezzünk. Elősegítjük, hogy azok a vállalatok, amelyek az üzem- és munkaszervezés segítségével létszámtartalékaikat feltárják és átcsoportosítják, anyagiilag is érezzék annak előnyeit. Az illetékes állami szervek a Szakszervezetek Országos Tanácsával együttműködve a bértarifa-rendszer kiegészítéseként kidolgozzák a szakmai bérek országos táblázatát. Ennek az lesz a feladata, hogy az eddiginél jobban irányítsa és befolyásolja a vállalatok bérezési gyakorlatát, elősegítse, hogy az azonos munkát végző munkások azonos skálájú alapbért kapjanak a népgazdaság valamennyi ágazatában és szektorában. A negyedik ötéves terv időszakában folytatjuk a munkaidő általános csökkentését. 1972 második felében a tervező és szervező intézetekben, beruházó vállalatoknál és ipari kutató intézeteknél vezettük be a csökkentett munkaidőt, 1973. június elsejével sor kerül az államigazgatásban dolgozók munkaidő csökkentésére is. A kormány még ez évben kidolgozza és jóváhagyja a további területeken történő munkaidő csökkentés alapelveit, feltételeit és ütemezését. A nyugdíjasok helyzetét javította és egyben munkaerő gondjaink enyhítését szolgálta a munkában maradásra ösztönző nyugdíjrendszer 1972 januárjától történt bevezetése, valamint a nyugdíj melletti munkavállalás időtartamának bővítése. A korábbi nyugdíjtörvény alapján megállapított nyugdíjak színvonala jelentősen elmarad a jelenleg

megállapított nyugdíjak összegétől. Arra törekszünk, hogy a különböző időpontban nyugalmba vonultak nyugdíja közötti különbség mérséklődjék. Az elmúlt két évben emelkedett a pénzbeli és a természetbeni társadalmi juttatások összege is. E juttatások a dolgozók évi jövedelmének mintegy 24 százalékát jelentik. Költségvetésünk jelentős hányadát fordítjuk évente az egészségügyi, oktatási, kulturális szolgáltatások biztosítására, az üdültetésre. Népgazdasági tervünk fontos célkitűzése a lakosság áruellátásának biztosítása. A negyedik ötéves tervidőszakot megelőzően a fogyasztási cikkek viszonylag széles körében voltak ellátási hiányosságok. Az elmúlt két évben nagymértékben javult a helyzet. A belkereskedelem a lakosság és a közületek keresletét nagyobb ellátási zavarok nélkül kielégítette. A fogyasztási cikkekből bőséges választék áll a vásárlók rendelkezésére. Említésre méltó, hosszabb ideje fennálló zavar a lakosság ellátásában a tökehús mennyiségében, helyesebben fajtánkénti megoszlásában mutatkozik. Szeretném azonban kihangsúlyozni, hogy az 1973. évi húsmennyiség az üzletekben nem kevesebb, hanem több mint a múlt évi megfelelő ellátást biztosító mennyiség volt. Megoszlásában azonban a sajátos magyar fogyasztási igényeknek a már említett okok következtében kevésbé felel meg. Az elmúlt évi 80 százalékos sertéshús arányt nem tudtuk tartani. Kérem a lakosság megértését, legalább néhány hónapra. Egyébként a marhahús is hús, a baromfi is az, sőt halat is többet tudunk adni, mint amennyit jelenleg fogyasztanak. A húsfogyasztás évről évre emelkedik. 1972-ben 61 kilogramm volt, a folyó évben 63 kilogrammot vettünk tervbe, az ötéves terv utolsó évében kereken 65 kilogrammal számolunk egy főre. [...]

Rátérve az egészségügy helyzetére, engedjék meg, hogy idézzem az 1972 áprilisában megalkotott egészségügyi törvényt, amely kimondja: az egészségügy állami feladat, s egyben az egész társadalom ügye. Ennek alapján gyakorlatilag az ország egész lakossága betegségi biztosításban és ingyenes orvosi ellátásban részesül. A legutóbbi hónapokban népünk egészségvédelme érdekében megvizsgáltuk a népélelmezés helyzetét és meghatároztuk a tennivalókat. Elemeztük az iskola egészségügy, az iskolás fiatalok testi-szellemi fejlődésének helyzetét. A felnövekvő nemzedék, a szocialista Magyarország jövődjő lakossága iránti mélységes felelősségtől áthatva biztosítanunk kell, hogy a népszaporulat kedvezőbben alakuljon. A korábban meghozott intézkedéseink hatására 1967-től kezdődően valamelyest emelkedett is a népszaporulat, de ez a folyamat megállt, és az elmúlt évben 14,7 ezrelék volt a születési arányszám. Sokan, sok helyről, több vonatkozásban indokoltan felhívják a figyelmünket arra, hogy ez az arány még mindig nem megfelelő, nemzetközi összehasonlításban is kedvezőtlen. Gyors ütemben nő a nyugdíjasok száma, 1960-ban az összlakosság 6,4 százaléka, 1972-ben pedig 14,8 százaléka volt nyugdíjas. A lakosság előregedésének jele, hogy a nyugdíjasoknak a száma megközelíti az ipari munkások teljes létszámát. Hosszabb távon mind kevesebben lépnek a munkaképes korú nemzedék sorába. Csökken az anya tiszteletre méltó szerepére, az egészséges, új élet világra hozására képes nők száma és aránya. Demográfusaink szerint, ha a jelenlegi népszaporodás változatlan marad, 20—30 év múlva társadalmunknak már nemcsak a korösszetétele módosul erőteljesen, hanem a lakosság létszáma is csökken.

A tudatos családtervezést továbbra is népesedéspolitikánk alapjának tekintjük. Nem akarunk olyan megszigorításokat bevezetni, amilyenek korábban érvényben voltak. Azt az elvet valljuk, hogy a nők szabadon választhassanak, akarnak-e, illetve hány gyermeket akarnak. Tudjuk, hogy a közszellemen és a közfelfogáson is változtatni kell. A szocialista társadalom minden téren azoknak ad előnyt, megbecsülést, akik a társadalom jövőjének alakításáért felelősséget éreznek, és annak érdekében gondokat is vállalnak magukra. Ezt az elvet következetesen és határozottan, mindent megelőzve érvényesíteni kell a népesedéspolitika kérdéseiben is. Nem szabad eltúrnünk, hogy hátrányos helyzetbe kerüljenek a szülő nők és a gyermekgondozási segílyt igénybe vevő asszonyok. Ehhez az üzemi párt- és szakszervezetek segítségét kérjük. Emellett azonban egy sor kormányzati intézkedésre is szükség van. Fel kell emelni a kétgyermekes szülők családi pótlékát. Növelni kell differenciáltan a gyermekgondozási segílyt, lehetőleg minél előbb, de a jövő esztendőben feltétlenül. Öröndetes, hogy a tervezett jelentősen meghaladó mértékben növekszik az óvodai férőhelyek száma, sok esetben a költségvetés felemelése, a társadalmi összefogás, az üzemek segílytése révén. Ezt a folyamatot még erősíteni szükséges, és emellett ugyanígy kell eljárni a bölcsődei férőhelyek számának növelésében. Ezek összessége azt jelenti, hogy kedvezőbb életfeltételeket kívánunk biztosítani azok számára, akik a gyermekeket világra hozzák, gondozzák és nevelik. De ez nemcsak anyagi kérdés. Ezen túlmenően szemléltváltozásra és más intézkedésekre is szükség van. A tudomány és az orvosi gyakorlat egyaránt megállapította: a terhesség többszöri erőszakos megszakítása nemcsak a nők egészségét veszélyezteti, hanem rendkívül károsan befolyásolja a később születő gyermekek fejlődését is. Kötelességünk, hogy az anyák, a nők egészségét sokkal jobban védjük. Mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy az új nemzedék erős és egészséges legyen.

Győri Imre képviselő népesedéspolitikai témájú hozzászólása Fock Jenőnek, a Minisztertanács elnökének beszámolójához

Országgyűlési Napló, 1971. II. köt.

(Az Országgyűlés 17. ülése. 1973. március 21.) 1299–1302.

Győri Imre (1924–1987): nyomdász, országgyűlési képviselő, több vezető tisztség betöltője. A munkásmozgalommal 1942-ben került kapcsolatba, akkor a szociáldemokrata pártba, majd 1944-ben a kommunista pártba lépett be. Kezdetben ifjúságpolitikai vonalon dolgozott. 1956-ban részt vett a Magyar Szocialista Munkáspárt megszervezésében. 1957–1962-ben az MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztályának helyettes vezetője. 1962-től az MSZMP Szegedi Városi Bizottságának, ugyanezen évtől 1974-ig az MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának első titkára, 1966–1985 között az MSZMP Központi Bizottságának tagja. 1974–1980